

ผลกระทบของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่อการบริโภคภาคเอกชนในประเทศ ช่วงก่อนและหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

โดย นางสาววัชรภรณ์ หวังพงษ์

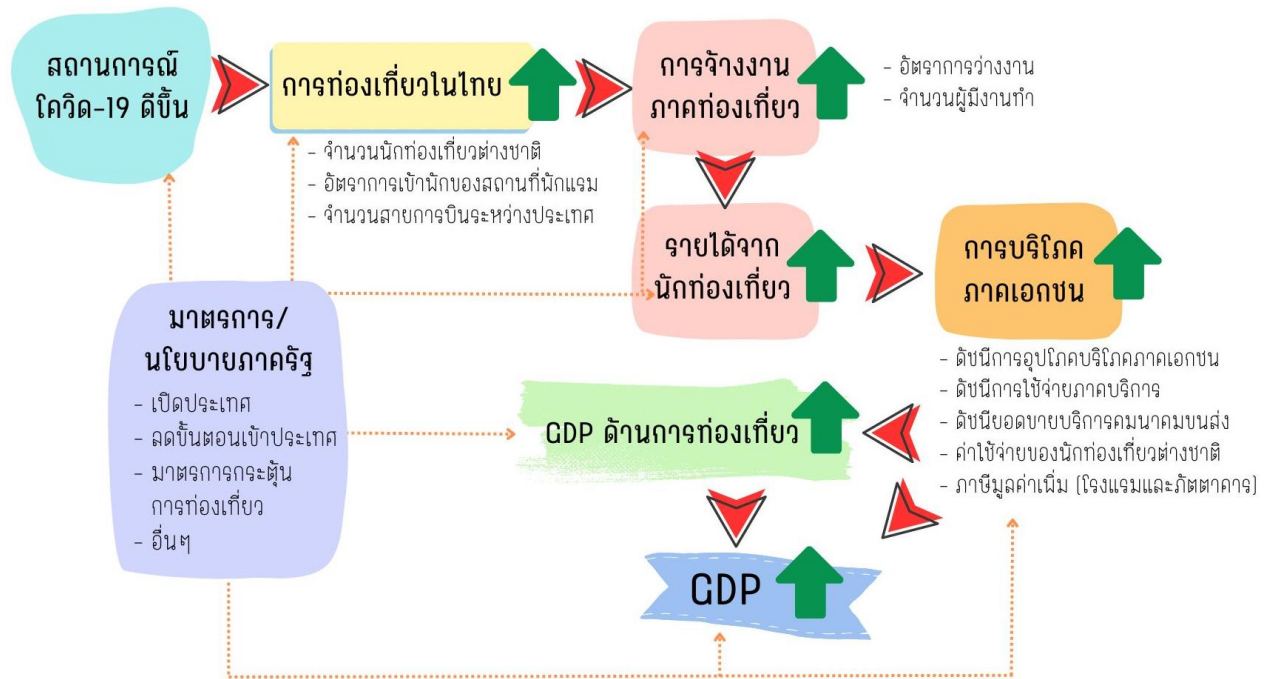
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยนับได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่สร้างรายได้หลายล้านล้านบาทต่อปีเข้าสู่ประเทศ ช่วยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและพัฒนาสังคมในตลอดหลายปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้กับประชาชนในหลายอุตสาหกรรม อาทิ อุตสาหกรรมโรงแรมและที่พัก อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมการขนส่งคมนาคม อุตสาหกรรมการกีฬาและนันทนาการ ซึ่งช่วยให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งมีส่วนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขนส่งคมนาคม สาธารณูปโภค ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน นักท่องเที่ยว และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวไทยประสบปัญหาในหลายๆ ครั้ง เช่น ความไม่สงบทางการเมือง ภัยพิบัติธรรมชาติ อุทกภัย การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว โดยในปี 2563 การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้หลายๆ ประเทศ มีมาตรการจำกัดการเดินทาง รวมถึงไทยที่ได้ประกาศปิดประเทศ เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าประเทศไทยได้ ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติลดลงมากกว่าร้อยละ 80 กระทบต่อเศรษฐกิจไทยหดตัวลงร้อยละ 6.1 จากปี 2562 แม้ว่าปัจจุบันยังคงมีผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ในรายวัน แต่สถานการณ์การแพร่ระบาดในไทยและทั่วโลกได้เริ่มคลี่คลายลง โดยจำนวนผู้ติดเชื้อรายวันในไทยมีสัดส่วนลดลงประมาณ 1,000 - 2,000 คนต่อวัน ตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2565 เป็นต้นมา ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับวัคซีนป้องกัน สร้างภูมิคุ้มกันต่อโรค ประกอบกับความรุนแรงของเชื้อไวรัสที่ลดลง ผู้ติดเชื้อไวรัสมีอาการของโรคที่ไม่รุนแรงถึงขั้นเป็นอันตรายต่อชีวิต อีกทั้งมาตรการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวของภาครัฐ และมติเห็นชอบของคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติที่ให้โรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (Covid-19) เป็นโรคประจำถิ่น ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2565 จึงทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเกิดความมั่นใจและหันกลับมาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้น

ในปี 2565 กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้สำรวจทัศนคติ ความพึงพอใจ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย (สิงหาคม - ธันวาคม 2565) พบว่า ความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวชาวไทยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 80.00) เพิ่มขึ้นจากการสำรวจครั้งก่อนร้อยละ 20.20 สำหรับความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 65.60) ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 89.60) โดยมีความพึงพอใจต่ำสุดใน 3 ประเด็น คือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และบริการขนส่งโดยสารสาธารณะ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีความเชื่อมั่นและความพึงพอใจต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด จึงทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในไทยในช่วงปลายปี 2565 เพิ่มขึ้นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ภาครัฐได้พยายามกระตุ้นการท่องเที่ยวผ่านมาตรการ โครงการต่างๆ เรื่อยมา เช่น Phuket Sandbox โครงการเราเที่ยวด้วยกัน การผ่อนคลายมาตรการในการเดินทาง การลดขั้นตอนการเดินทางเข้าประเทศ เป็นต้น และในวันที่ 1 กรกฎาคม 2565 ประเทศไทยได้มีการเปิดประเทศอย่างเต็มรูปแบบ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าประเทศไทยได้โดยไม่ต้องกักตัว การผ่อนคลายมาตรการส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้น รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและการบริโภคภาคเอกชนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจจากผลกระทบการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ให้เข้าสู่สภาวะปกติ

กรอบแนวคิด

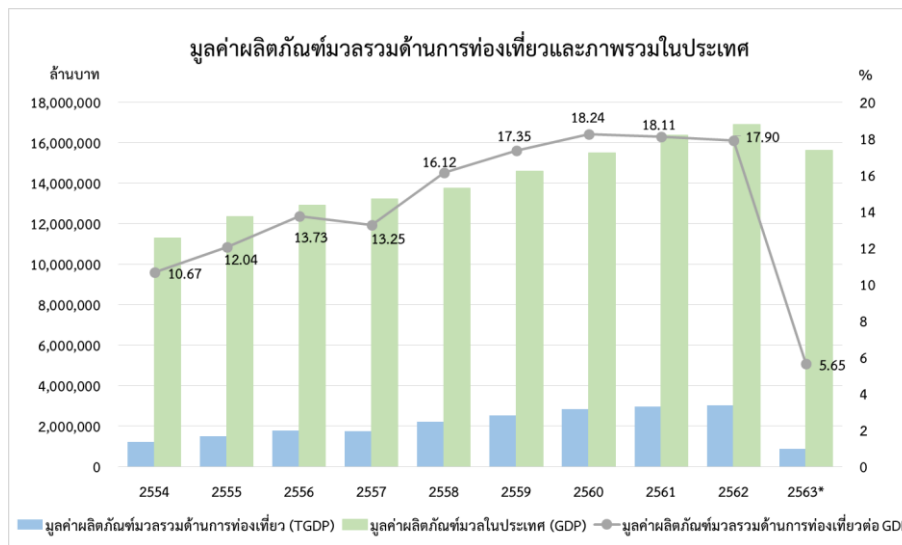
ในการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวต่อการบริโภคในประเทศ ผู้จัดทำบทความแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 ปี 2562 - มีนาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และช่วงที่เริ่มพบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อนที่ภาครัฐใช้มาตรการปิดประเทศ

ช่วงที่ 2 เดือนเมษายน 2563 - มิถุนายน 2565 เป็นช่วงวิกฤตโควิด-19 ประเทศไทยปิดประเทศ ไม่รับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และปิดให้บริการห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง และต่อมาได้มีการผ่อนคลายมาตรการการเดินทางในบางส่วน และเปิดให้บริการสถานบันเทิงจำกัดเวลา

ช่วงที่ 3 เดือนกรกฎาคม 2565 เป็นต้นไป ช่วงที่ประเทศไทยเปิดประเทศอย่างเต็มรูปแบบ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติสามารถเดินทางเข้าประเทศ โดยไม่ต้องกักตัว และขยายเวลาเปิดให้บริการสถานบันเทิง อีกทั้งประกาศให้โรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (Covid-19) เป็นโรคประจำถิ่น

สถานการณ์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย

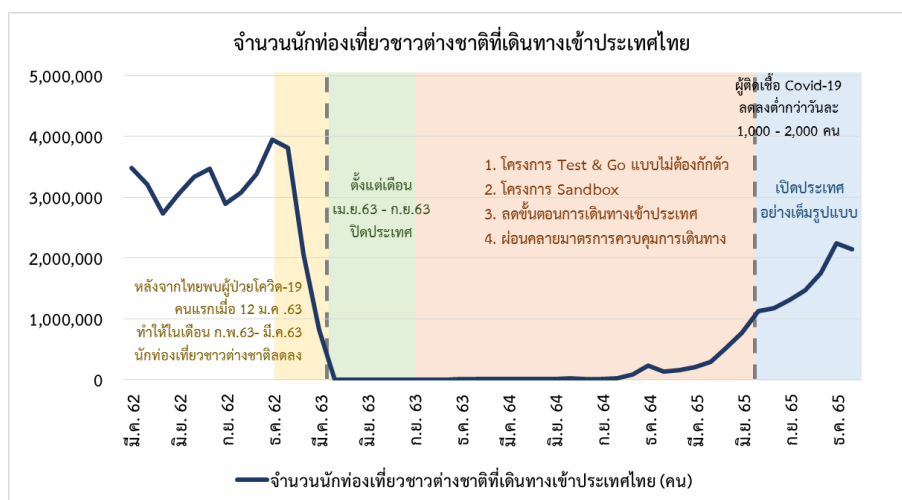
● มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยว

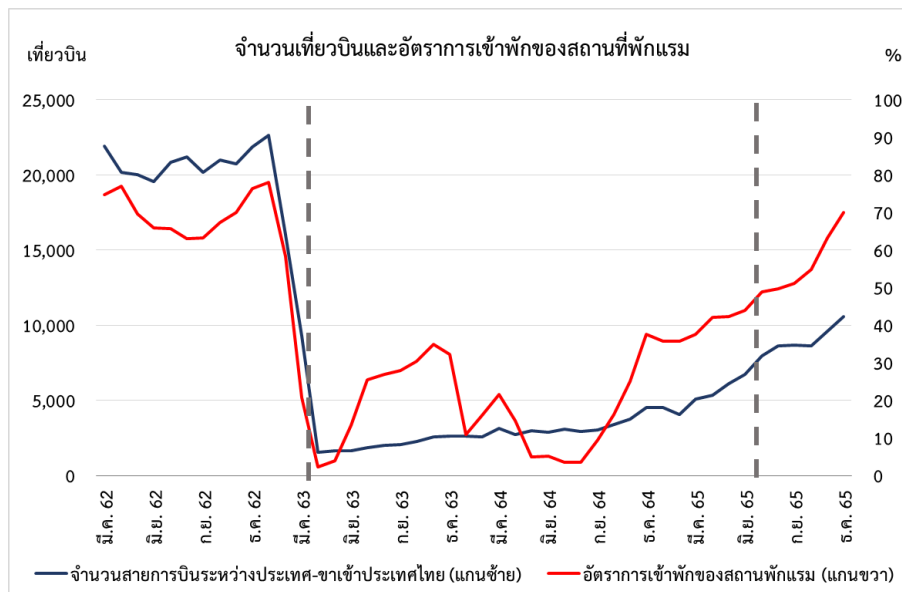
ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ประเทศไทยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2562 ซึ่งเป็นสถานการณ์ก่อนเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่ที่ 3.02 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 17.90 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) มาจากรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 1.91 ล้านล้านบาท และรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 1.08 ล้านล้านบาท ซึ่งรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติคิดเป็นเกือบ 2 ใน 3 จากรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวไทยพึ่งพาการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นหลัก ทำให้ในปี 2563 การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีการปิดประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงร้อยละ 83.20 จากปี 2562 รายได้จากนักท่องเที่ยวจากต่างชาติลดลงเหลือ 3.6 แสนล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวและในประเทศหดตัวลง และมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมด้านการท่องเที่ยวต่อ GDP ลดลงเหลือร้อยละ 5.65

● สถานการณ์นักท่องเที่ยวต่างชาติ อัตราการเข้าพักของสถานที่พักแรม และจำนวนสายการบินระหว่างประเทศ

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ช่วงที่ 1 ปี 2562 - มีนาคม 2563

ในปี 2562 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติตลอดทั้งปีจำนวน 39,916,251 คน ซึ่งเป็นจำนวนปีที่นักท่องเที่ยวต่างชาติสูงสุด ขยายตัวจากปีก่อนร้อยละ 15 แต่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่เริ่มขึ้นจากประเทศจีนเมื่อปลายปี 2562 ประเทศไทยได้พบผู้ติดเชื้อรายแรกเมื่อ 12 มกราคม 2563 ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติในเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคม 2563 ลดลงร้อยละ 43 - 76 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันปี 2562 ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับอัตราการเข้าพักของสถานที่พักแรม และจำนวนสายการบินระหว่างประเทศ (ขาเข้า) ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว โดยในเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคม 2563 อัตราการเข้าพักของสถานที่พักแรมลดลงร้อยละ 27 - 72 และจำนวนสายการบินระหว่างประเทศลดลงร้อยละ 21 - 58 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562

ช่วงที่ 2 เดือนเมษายน 2563 - มิถุนายน 2565

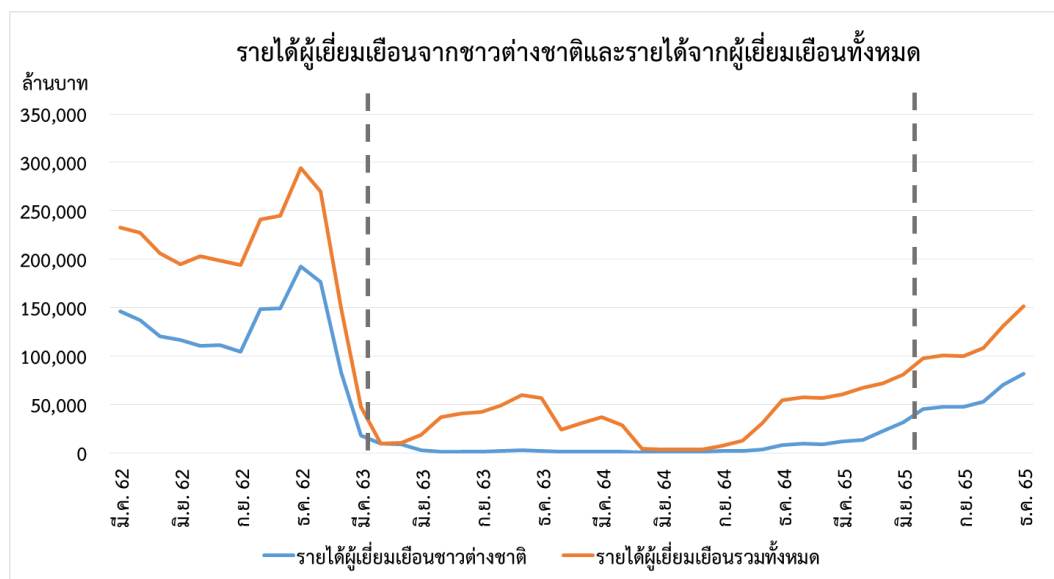
ตั้งแต่เดือนเมษายน - กันยายน 2563 ประเทศไทยปิดประเทศ ปิดทางสรรพสินค้าและสถานบันเทิง ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถเดินทางเข้าประเทศได้ อัตราการเข้าพักของสถานที่พักแรม และจำนวนสายการบินระหว่างประเทศ (ขาเข้า) ลดลง ต่อมาได้มีการผ่อนคลายมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เปิดรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และกระตุ้นการท่องเที่ยวผ่านโครงการต่างๆ เช่น Phuket Sandbox เป็นต้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยค่อยๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนสายการบินระหว่างประเทศ (ขาเข้า) ที่เพิ่มขึ้น

ช่วงที่ 3 เดือนกรกฎาคม 2565 เป็นต้นไป

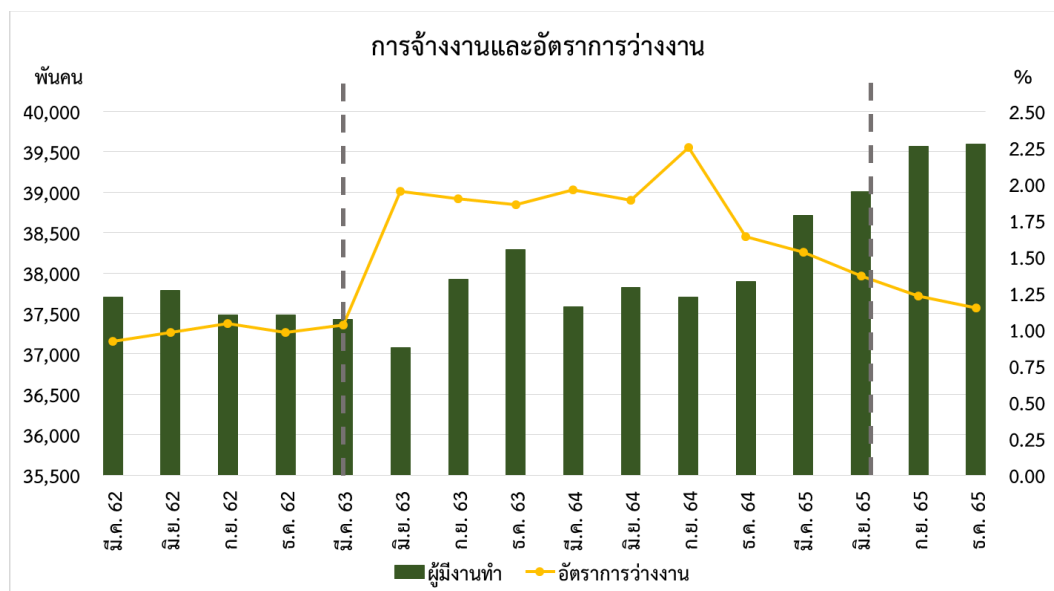
หลังจากประเทศไทยเปิดประเทศอย่างเต็มรูปแบบ และให้โรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (Covid-19) เป็นโรคประจำถิ่น นักท่องเที่ยวต่างชาติ อัตราการเข้าพักของสถานที่พักแรม และจำนวนสายการบินระหว่างประเทศ (ขาเข้า) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2565 นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยจำนวน 9,073,076 คน มากกว่าช่วงเวลาเดียวกันของปี 2564 ที่จำนวน 387,422 คน หรือคิดเป็น 22 เท่า ซึ่งสะท้อนถึงการฟื้นตัวของการท่องเที่ยว แต่เมื่อพิจารณาเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562 (ก่อนเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19) ที่จำนวน 20,113,246 คน นักท่องเที่ยวต่างชาติฟื้นกลับมาเพียงร้อยละ 45 สำหรับอัตราการเข้าพักของสถานที่พักแรมเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 56 และจำนวนสายการบินระหว่างประเทศ (ขาเข้า) ยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีผลกระทบต่อประเทศในทุกภาคส่วน ที่เห็นได้ชัดคือภาคการค้าและการบริการ จากข้อจำกัดด้านการเดินทางและการขนส่ง เพื่อควบคุมยับยั้งการแพร่ระบาด ทำให้เกิดการชะลอตัวของเศรษฐกิจทุกภาคส่วน อาทิ ภาคการผลิต การบริโภค การบริการ จากกำลังซื้อของผู้บริโภคที่ลดลง ปัญหาการชะงักงันของห่วงโซ่อุปทานของภาคการผลิตในหลายสินค้า และผลกระทบจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การดำเนินการมาตรการของภาครัฐต่างๆ เพื่อกระตุ้นและฟื้นฟูเศรษฐกิจ จะส่งผลกระทบต่อการผลิต การบริการ การท่องเที่ยว การจ้างงาน รายได้ การบริโภคภาคเอกชน และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

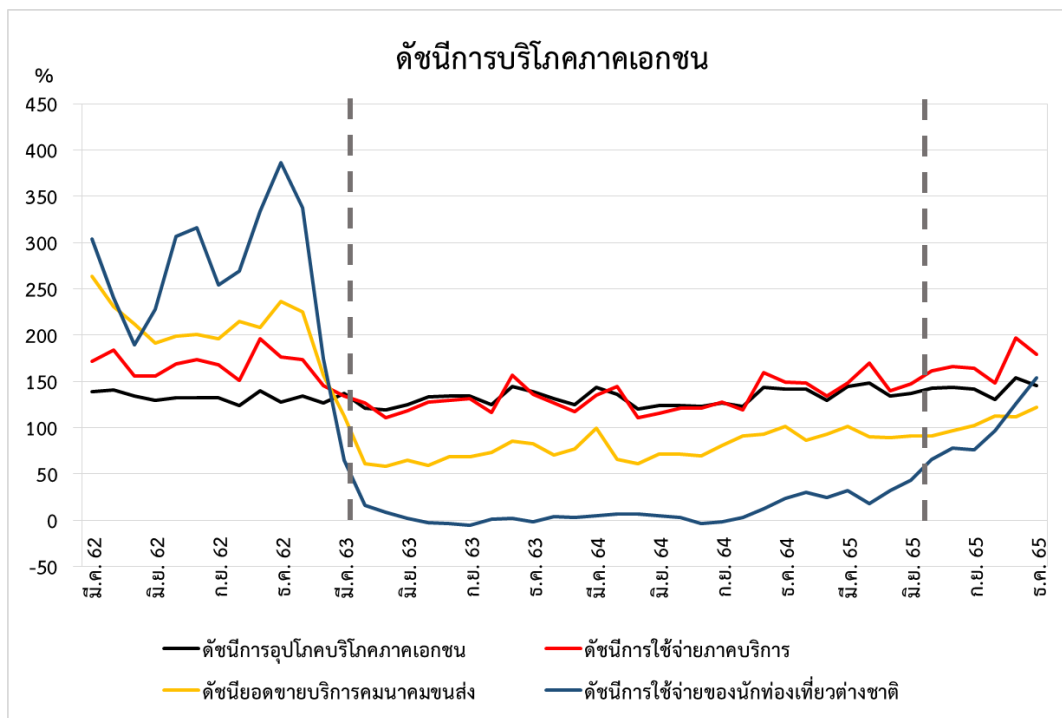
ผลกระทบต่อการจ้างงาน รายได้ การบริโภคในประเทศ และการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม

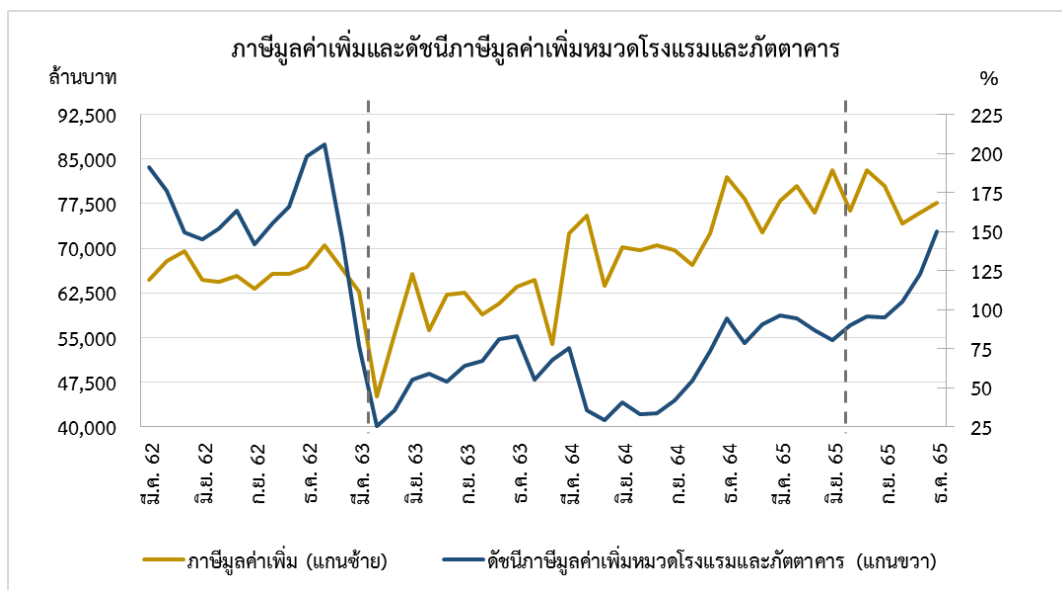
ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ที่มา: กระทรวงการคลัง รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

ช่วงที่ 1 ปี 2562 - มีนาคม 2563

รายได้ผู้เยี่ยมเยือนในปี 2562 รวมทั้งหมดประมาณ 2,727,903.84 ล้านบาท เป็นรายได้จากผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างชาติประมาณ 1,646,144.75 ล้านบาท หรือคิดเป็น 3 ใน 5 ของรายได้ผู้เยี่ยมเยือนรวมทั้งหมด โดยในเดือนมกราคม 2563 ประเทศไทยพบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 รายแรกของประเทศ ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทำให้ในเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2563 รายได้ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างชาติลดลงร้อยละ 42 - 87 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันปี 2562 ตามการลดลงของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อัตราการว่างงานอยู่ที่ประมาณร้อยละ 1 ดัชนีการบริโภคใช้จ่ายภาคบริการลดลงร้อยละ 9 - 22 ดัชนียอดขายบริการคมนาคมขนส่งลดลงร้อยละ 33 - 57 และดัชนีภาษีมูลค่าเพิ่มหมวดโรงแรมและภัตตาคารลดลงร้อยละ 22 - 60 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันปี 2562

ช่วงที่ 2 เดือนเมษายน 2563 - มิถุนายน 2565

จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถเดินทางเข้าประเทศได้ รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงร้อยละ 99 - 100 ผู้มีงานทำลดลง อัตราการว่างงานสูงขึ้นและสูงสุดในรอบ 10 ปี ถึงร้อยละ 2.25 ดัชนีการบริโภคภาคเอกชนภาพรวมปรับลดลง ดัชนีการใช้จ่ายภาคบริการ และ ดัชนียอดขายบริการคมนาคมยังคงอยู่ในระดับต่ำ และค่อยๆ เพิ่มขึ้น หลังจากที่เปิดประเทศ การผ่อนคลายมาตรการบางส่วนทำให้รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติและดัชนีการบริโภคภาคเอกชนเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มปรับลดลง โดยเฉพาะในเดือนเมษายน 2563 ลดลงมากกว่าร้อยละ 30 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันปี 2562 และกลับมาเพิ่มขึ้นจากมาตรการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้มีการบริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้น แม้จะมีในบางเดือนที่ดัชนีภาษีมูลค่าเพิ่มหมวดโรงแรมและภัตตาคารลดลงจากการแพร่ระบาดในระลอกใหม่ แต่การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มโดยรวมยังอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงช่วงก่อนเกิดโควิด-19

ช่วงที่ 3 เดือนกรกฎาคม 2565 เป็นต้นไป

การกลับมาของนักท่องเที่ยวต่างชาติหลังจากเปิดประเทศอย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลต่อตลาดแรงงาน ทำให้จำนวนผู้มีงานทำเพิ่มขึ้น อัตราการว่างงานมีแนวโน้มลดลงอยู่ระหว่างร้อยละ 1.15 - 1.23 ในเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2566 รายได้ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างชาติค่อยๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2566 มีรายได้ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างชาติประมาณ 345,152 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 17 เท่า จากช่วงเวลาเดียวกันของปี 2564 แต่เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562 (ก่อนเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19) รายได้ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างชาติฟื้นกลับมาเพียงร้อยละ 42 เท่านั้น ในส่วนของดัชนีการบริโภคใช้จ่ายภาคบริการ ดัชนียอดขายบริการคมนาคมขนส่ง ดัชนีการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สรุปและข้อสังเกต

การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด เป็นอุตสาหกรรมหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้สู่ชุมชน โดยในแต่ละปีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และในปี 2562 นักท่องเที่ยวต่างชาติมีจำนวนมากที่สุดถึง 39.9 ล้านคน สร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าประเทศ 1.91 ล้านล้านบาท ส่งผลให้สัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวไทยและชาวต่างประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อมรวมเกือบร้อยละ 20 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

ปี 2563 เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยเกิดการชะลอตัวในหลายๆ ประเทศ รวมถึงประเทศไทย มีมาตรการต่างๆ เพื่อควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาด เช่น มาตรการจำกัดการเดินทาง มาตรการการปิดประเทศ เป็นต้น ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงอย่างมาก รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงเกือบร้อยละ 100 อัตราการว่างงานสูงขึ้นและสูงสุดในรอบ 10 ปี ดัชนีการบริโภคภาคเอกชน และดัชนีการใช้จ่ายภาคบริการลดลง ซึ่งกระทบต่อการจัดเก็บรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่มลดลง

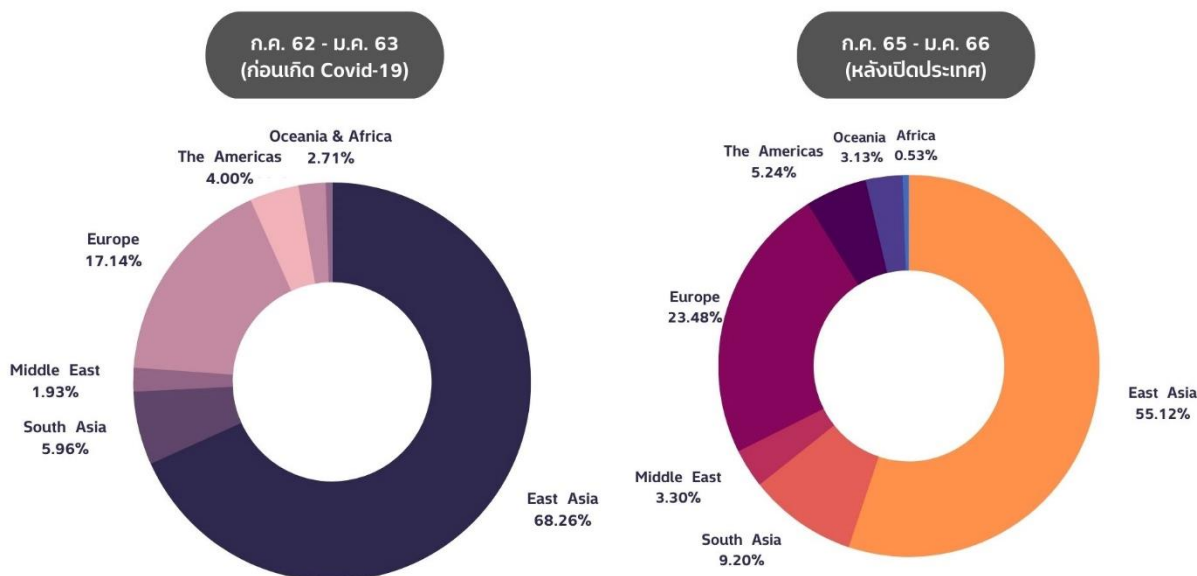
เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 คลี่คลาย ภาครัฐผ่อนคลายมาตรการต่างๆ เปิดประเทศ รับนักท่องเที่ยว ทำให้จำนวนและรายได้ของนักท่องเที่ยวต่างชาติค่อยๆ เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับจำนวนเที่ยวบิน และอัตราการเข้าพักของสถานพักแรมที่เพิ่มขึ้น อัตราการว่างงานมีแนวโน้มลดลงอยู่ในระดับต่ำ ส่งผลต่อ ดัชนีการบริโภคภาคเอกชน ดัชนีการใช้จ่ายภาคบริการ และการจัดเก็บรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่มเพิ่มขึ้น

การท่องเที่ยวมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ ดังนั้น การกลับมาฟื้นตัวของ จำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ จะส่งผลกระทบต่อตลาดต่างๆ อาทิ ตลาดแรงงาน ตลาดสินค้าและบริการ รวมทั้งส่งผลต่อการใช้จ่ายและการบริโภคภาคเอกชน และการจัดเก็บรายได้จากภาษีมูลค่าเพิ่มให้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ผู้จัดทำบทความจึงมีข้อสังเกต ดังนี้

1. ควรขยายตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีศักยภาพสูง เช่น นักท่องเที่ยวชาวตะวันออกกลาง ชาวอเมริกา และชาวยุโรป เป็นต้น ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติในกลุ่มที่มีกำลังซื้อ ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ต่อทริป และการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัดที่สูง

โดยในเดือนกรกฎาคม 2565 - มกราคม 2566 นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย หากแยกทวีปตามสัญชาติของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเดินทางเข้าประเทศไทย มากที่สุดร้อยละ 55.12 รองลงมาคือยุโรปร้อยละ 23.48 และเอเชียใต้ร้อยละ 9.20 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกัน ก่อนเกิดโควิด-19 (กรกฎาคม 2562 - มกราคม 2563) นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย 3 อันดับแรก ยังคงเป็นทวีปเอเชียตะวันออก ยุโรป และเอเชียใต้ ตามลำดับ เช่นเดียวกัน แต่สัดส่วนนักท่องเที่ยว ชาวยุโรปเพิ่มขึ้นอย่างมากจากร้อยละ 17.14 ในเดือนกรกฎาคม 2562 - มกราคม 2563 (ก่อนเกิดโควิด-19) เป็นร้อยละ 23.48 ในเดือนกรกฎาคม 2565 - มกราคม 2566 ซึ่งเป็นผลมาจากนักท่องเที่ยวชาวรัสเซียที่ได้รับ ผลกระทบจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน ทำให้ต้องพำนักในประเทศไทยนานขึ้น และสงครามดังกล่าวยังส่งผลให้ ค่าเงินรูเบิลแข็งค่าเมื่อเทียบกับค่าเงินบาท ในทางกลับกันสัดส่วนนักท่องเที่ยวชาวเอเชียตะวันออกลดลงจากร้อยละ 68.26 ในเดือนกรกฎาคม 2562 - มกราคม 2563 (ก่อนเกิดโควิด-19) เป็นร้อยละ 55.12 ในเดือน กรกฎาคม 2565 - มกราคม 2566 ลดลงร้อยละ 13.14 เนื่องจากในช่วงก่อนเดือนมกราคม 2566 นักท่องเที่ยวชาวจีน ซึ่งเป็นสัดส่วนเกือบร้อยละ 30 ของนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมดก่อนเกิดโควิด ไม่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยว ในประเทศไทยได้จากการที่ทางการจีนยังคงบังคับใช้มาตรการเข้มงวดในการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของ โควิด-19 อย่างไรก็ตาม ในเดือนมกราคม 2566 เป็นต้นไป จีนได้เปิดประเทศผ่อนคลายมาตรการการเดินทาง และยกเลิกมาตรการกักตัวขาเข้า ทำให้นักท่องเที่ยวชาวจีนสามารถเดินทางเข้าประเทศไทยได้อย่างอิสระมากขึ้น โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้คาดการณ์แนวโน้มการฟื้นตัวของนักท่องเที่ยวชาวจีนในปี 2566 อยู่ที่ 7-8 ล้านคน จะทำให้ภาพรวมนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นใกล้ 30 ล้านคน ซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ จากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศรวม 2.38 ล้านล้านบาท ฟื้นตัวกลับมาได้ร้อยละ 80 ของสภาวะปกติ ในปี 2562

จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย (แยกตามทวีป)

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

10 ลำดับ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทยมากที่สุด

ก.ค. 62 - ม.ค. 63 (ก่อนเกิด Covid-19)			ก.ค. 65 - ม.ค. 66 (หลังเปิดประเทศ)		
จีน	6.38	ล้านคน	1	มาเลเซีย	2.04 ล้านคน
มาเลเซีย	2.62	ล้านคน	2	อินเดีย	8.65 แสนคน
เกาหลีใต้	1.18	ล้านคน	3	เกาหลีใต้	6.50 แสนคน
อินเดีย	1.13	ล้านคน	4	รัสเซีย	5.66 แสนคน
ลาว	1.10	ล้านคน	5	สิงคโปร์	5.55 แสนคน
ญี่ปุ่น	1.81	ล้านคน	6	ลาว	5.34 แสนคน
รัสเซีย	9.13	แสนคน	7	เวียดนาม	4.70 แสนคน
สหรัฐอเมริกา	6.87	แสนคน	8	สหรัฐอเมริกา	4.31 แสนคน
สิงคโปร์	6.45	แสนคน	9	อังกฤษ	3.99 แสนคน
ฮ่องกง	6.31	แสนคน	10	กัมพูชา	3.62 แสนคน

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการพึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยวชาวเอเชียตะวันออก และชาวจีนเป็นหลัก เมื่อประเทศจีนเกิดวิกฤตหรือประสบปัญหา จะส่งผลกระทบต่อรายได้ การบริโภคภาคเอกชน และการขยายตัวของเศรษฐกิจที่รุนแรง ดังนั้นเพื่อความมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจ ควรขยายตลาดนักท่องเที่ยวในทวีป/ประเทศต่างๆ เช่น ตะวันออกกลาง อเมริกา ยุโรป ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่อทริปที่สูงกว่าประเทศจีนถึง 1.5 – 2 เท่า ให้มีสัดส่วนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 1 ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวและระยะเวลาพำนักระหว่างของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (แยกทวีปตามสัญชาติของนักท่องเที่ยว) ปี 2565

ทวีปตามสัญชาติของนักท่องเที่ยว	ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว (บาท/คน/ทริป)	ระยะเวลาพำนักระหว่าง (วัน)
เอเชีย	30,099	6.96
เอเชียตะวันออก-เหนือ	35,629	9.20
เอเชียตะวันออก	28,482	6.90
เอเชียใต้	37,572	7.24
อาเซียน	23,717	5.37
ยุโรป	47,553	16.18
อเมริกา	61,520	14.00
แอฟริกา	48,244	11.32
ตะวันออกกลาง	86,597	15.41
โอเชียเนีย	57,963	15.58

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

2. สนับสนุนและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเที่ยวในเมืองรองเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างจังหวัด และลดความแออัดในสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองหลัก ซึ่งมีแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ด้านการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองเพิ่มขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 2 เป้าหมายและตัวชี้วัดของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เป้าหมายรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองรองเพิ่มขึ้น

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย			
		ปี 2561-2565	ปี 2566 -2570	ปี 2571 -2575	ปี 2576-2580
รายได้จากการท่องเที่ยวของเมืองรองเพิ่มขึ้น	อัตราส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวของเมืองหลักและเมืองรอง (สัดส่วน)	80:20	75:25	70:30	60:40

จากการพิจารณาย้อนหลังตั้งแต่ ปี 2562 – 2565 พบว่าสัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวของเมืองหลักและเมืองรองยังคงต่ำกว่าเป้าหมาย โดยมีเพียงปี 2564 ที่เกินเป้าหมาย เนื่องจากในปี 2564 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้าประเทศไทยมีจำนวนน้อย และรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้จ่ายในเมืองรองมากกว่านักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ตารางที่ 3 รายได้และสัดส่วนของรายได้ในเมืองหลักและเมืองรอง ตั้งแต่ปี 2562 - 2565

ประเภทเมือง	ปี 2562		ปี 2563		ปี 2564		ปี 2565	
	รายได้	สัดส่วน	รายได้	สัดส่วน	รายได้	สัดส่วน	รายได้	สัดส่วน
รายได้รวม	2,727,903.84	100%	792,534.21	100%	241,350.23	100%	1,084,575.27	100%
เมืองหลัก	2,458,241.56	90%	664,236.86	84%	183,232.13	76%	903,415.39	83%
เมืองรอง	269,662.30	10%	128,297.35	16%	58,118.10	24%	181,159.88	17%
รายได้จากชาวต่างชาติ	1,646,144.75	100%	310,066.12	100%	24,974.31	100%	443,021.08	100%
เมืองหลัก	1,610,763.72	98%	302,794.66	98%	24,704.97	99%	435,349.05	98%
เมืองรอง	35,381.00	2%	7,271.46	2%	269.34	1%	7,672.03	2%

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

นอกจากนี้ รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกือบร้อยละ 100 จะอยู่ที่เมืองหลักเท่านั้น เมื่อพิจารณาดัชนีอัตราส่วนการกระจุกตัว (Concentration Ratio: CR) ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในจังหวัดที่ยอดนิมท่องเที่ยวมากที่สุด 4 จังหวัด พบว่า ค่า CR₄ ที่คำนวณได้ตกอยู่ในช่วงที่มีการกระจุกตัวค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่า ในปี 2562 - 2563 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกว่า 2 ใน 3 และในปี 2564 - 2565 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกว่า 3 ใน 4 กระจุกอยู่ในจังหวัดยอดนิม 4 จังหวัดแรก ซึ่งเป็นเมืองหลัก ดังนั้น การกลับมาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลัก

ตารางที่ 4 จำนวนและสัดส่วนของผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างชาติรายจังหวัด ตั้งแต่ปี 2562 - 2565

จังหวัด	ปี 2562		ปี 2563		ปี 2564		ปี 2565	
	จำนวน (คน)	สัดส่วน	จำนวน (คน)	สัดส่วน	จำนวน (คน)	สัดส่วน	จำนวน (คน)	สัดส่วน
กรุงเทพมหานคร	24,892,715	32.16%	4,822,513	34.91%	625,362	54.18%	9,832,457	44.11%
ภูเก็ต	10,598,921	13.70%	2,110,854	15.28%	224,537	19.45%	3,320,217	14.90%
ชลบุรี	9,966,574	12.88%	1,458,336	10.55%	29,101	2.52%	1,857,056	8.33%
สุราษฎร์ธานี	3,591,556	4.64%	629,185	4.55%	20,154	1.75%	843,403	3.78%
สมุทรปราการ	1,270,631	1.64%	306,714	2.22%	33,861	2.93%	436,717	1.96%
กระบี่	4,312,606	5.57%	627,258	4.54%	4,390	0.38%	309,735	1.39%
พังงา	3,470,414	4.48%	574,597	4.16%	63,453	2.68%	421,927	1.89%
เชียงใหม่	3,474,407	4.49%	564,736	4.09%	30,998	5.50%	1,096,331	4.92%
จังหวัดอื่นๆ	15,815,206	20.44%	2,721,098	19.70%	122,433	10.61%	4,173,331	18.72%
รวม	77,393,030	100.00%	13,815,291	100.00%	1,154,289	100.00%	22,291,174	100.00%
CR ₄	64.31%		65.30%		82.06%		71.11%	

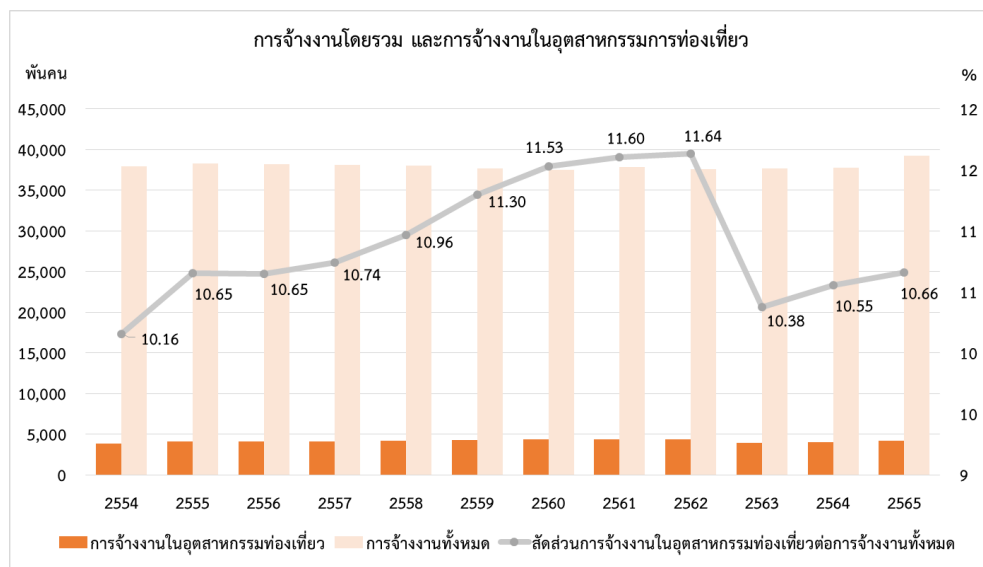
ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

3. ส่งเสริมพัฒนาแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในทักษะเดิม (Upskill) และเพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และการดำเนินธุรกิจรูปแบบใหม่หลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

จากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการในภาคการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวในการดำเนินกิจการให้สอดคล้องกับสภาพอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยในปี 2560 - 2562 การจ้างงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีจำนวนประมาณ 4.30 - 4.40 ล้านคนต่อปี คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 11.50 - 11.60 ต่อการจ้างงานทั้งหมด แต่ในปี 2563 การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 กระทบต่ออุตสาหกรรมต่าง ๆ หลายธุรกิจต้องปิดตัวลง มีการเลิกจ้างแรงงานหรือลดจำนวนแรงงานเป็นเหตุให้อัตราว่างงานเพิ่มสูงขึ้น การจ้างงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวลดลงเหลือ 3.9 ล้านคน สัดส่วนการจ้างงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อการจ้างงานทั้งหมดอยู่ที่ร้อยละ 10.38 สะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนตัวออกของแรงงาน ซึ่งอาจเป็นการเคลื่อนตัวออกไปยังอุตสาหกรรมอื่น ๆ หรือเป็นการว่างงานของแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

หลังจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ตลาดแรงงานมีการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งความต้องการแรงงาน จำนวนแรงงาน และการสูญเสียทักษะประสบการณ์ของแรงงานจากว่างงานเป็นระยะเวลานาน รวมถึงการทดแทนแรงงานด้วยเทคโนโลยี โดยการศึกษา Thailand Tourism Human Resources Report 2022 ของกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้คาดการณ์แนวโน้มการขาดแคลนแรงงานในปี 2566 - 2568 อย่างน้อยประมาณ 9,080 คนต่อปี และพบว่ามูลค่าเทคโนโลยีในทุก ๆ 1,000 หน่วย จะสามารถทดแทนแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ประมาณ 145 คน

ดังนั้นการกลับมาฟื้นฟูตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จึงควรส่งเสริมแรงงานพัฒนาทักษะเดิม (Upskill) โดยเฉพาะทักษะด้านเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานใหม่ ทั้งในส่วนของแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ทำอยู่แล้ว และแรงงานที่เคยทำ อีกทั้งส่งเสริมแรงงานในอุตสาหกรรมอื่นๆ ให้เพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) ซึ่งจะช่วยลดการขาดแคลนแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอนาคต

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวบรวมโดยผู้จัดทำบทความ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการคลัง. (2566). รายได้รัฐบาล / ผลการจัดเก็บรายได้ของรัฐบาล. สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://dataservices.mof.go.th/menu3?id=2>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2562-2566 (Tourism Statistics 2017-2020). สืบค้น 20 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://mots.go.th/news/category/411>
- กาญจนา จันทระจิต, พิมพ์พารณ สุธหลวง, ธัญลักษณ์ โกษาเสวียง และ ศุภชัย ธรรมสุปรีย์. (2565). การท่องเที่ยวไทยฟื้นตัวแล้วหรือยัง?. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <http://www.fpojourn.com/thai-tourism-situation/>
- ชาวรัสเซียแห่เที่ยวไทยเพิ่ม 7 เท่าหลังสงครามยูเครน อาณิสสรูปิลแจ้ง. (29 ธันวาคม 2565). สำนักข่าวอินโฟเควสท์. สืบค้น 7 มีนาคม 2566 จาก <https://www.infoquest.co.th/2022/263146>
- ‘ททท.’ ปรับเป้าตลาดจีนเที่ยวไทยเพิ่ม ทั้งปี 66 ไม่ต่ำกว่า 7-8 ล้านคน. (7 กุมภาพันธ์ 2566). มติชนออนไลน์. สืบค้น 6 มีนาคม 2566 จาก https://www.matichon.co.th/economy/news_3809963
- ไทยพีบีเอส. (2565). กินอยู่รอบ : ดีเคย์เปิดประเทศ ยกเลิก Thailand Pass ทุกจังหวัดเป็นพื้นที่สีเขียว. สืบค้น 28 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/clip/149683>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566ก). เครื่องชี้ภาวะการณ์ท่องเที่ยว. สืบค้น 2 มีนาคม 2566 จาก https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=875&language=eng
- _____. (2566ข). ดัชนีการอุปโภคบริโภคภาคเอกชนและองค์ประกอบที่ปรับฤดูกาล. สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/BOTWEBSTAT.aspx?reportID=827&language=th
- _____. (2566ค). ภาวะการทำงานของประชากร จำแนกตามประเภทธุรกิจ. สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=638&language=th
- บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน). (2566). สถิติขนส่งทางอากาศ. สืบค้น 2 มีนาคม 2566 จาก <https://investor-th.airportthai.co.th/transport.html>
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, อัครพงศ์ อันทอง, พรทิพย์ เขียวธีรวิทย์, กุลดา เพ็ชรวรรณ และ นกุล เครือฟู. (2556). เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการท่องเที่ยว Tourism Economics. เชียงใหม่ : ล็อกอินดีไซน์เวิร์ค.
- ศิริขวัญ วิเชียรเพลิส. (2564). ข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมท่องเที่ยวเมืองรอง เพื่อกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงานประมาณของรัฐบาล.
- ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). การสำรวจนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ปี 2565 (ฉบับผู้บริหาร). สืบค้น 7 มีนาคม 2566 จาก <https://intelligencecenter.tat.or.th/articles/45764>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว. สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2566 จาก https://secretary.mots.go.th/policy/more_news.php?cid=32

- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). **Thailand Tourism Human Resources Report 2022**. สืบค้น 27 เมษายน 2566 จาก https://mots.go.th/images/v2022_16769521261644LiC4LmJ4Lit4Lih4Li54LiL4LmB4Lij4LiH4LiH4Liy4LiZ4LmD4LiZ4Lit4Li44LiV4Liq4Liy4Lir4LiB4Lij4Lij4Lih4LiB4Liy4Lij4LiX4Lml4Lit4LiH4LmA4LiX4Li14Lml4Lii4LinLnBkZg==.pdf
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). **รายงานสรุปการจัดทำบัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยวฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2564**. สืบค้น 10 มีนาคม 2566 จาก <https://www.mots.go.th/news/category/520>
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2565). **รายงานการประชุมคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติครั้งที่ 2/2565**. สืบค้น 7 มีนาคม 2566 จาก <https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor2//files/5.%20รายงานการประชุมคกก.ชาติ%20ครั้งที่%202.65.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). **อัตราการว่างงาน**. สืบค้น 10 มีนาคม 2566 จาก http://statbbi.nso.go.th/staticreport/Page/sector/TH/report/sector_02_12_TH_.xlsx
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (5) ประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2561 - 2580)**. สืบค้น 22 มีนาคม 2566 จาก <http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2019/04/05-การท่องเที่ยว.pdf>